

Vaikų elgesio sutrikimai

Parengė: Molėtų r. Švietimo pagalbos tarnybos

Specialioji pedagogė

Edita Rožėnienė

FAKTAI APIE VAIKUS, TURINČIUS ELGESIO SUTRIKIMŲ:

- Vaiko netinkamas elgesys turi **priežastį**.
- Agresija – tai būdas, kuriuo vaikas išreiškia savo pyktį, protestą.
- Pyktis – antrinis jausmas, o pagrindas – patirtas skausmas, pažeminimas, skriauda, baimė, kuri kyla dėl nepatenkintų bazinių meilės ir priklausomybės kitam žmogui poreikių.
- Negatyvus, priešiškas, kai kada – agresyvus elgesys – savotiškas SOS signalas, pagalbos šauksmas. Tai yra dėmesio reikalavimas savo vidiniam pasauliui, kuriame susikaupė pernelyg daug griaušančių emocijų, su kuriomis vaikas savarankiškai nesusitvarko.
- Tai labiausiai suaugusiųjų smerkiamų ir atstumtų vaikų kategorija, dažnai kelianti atvirą priešišumą.
- Didžiausia problema bendraujant su šiais vaikais – konfliktai, kai susikerta suaugusiųjų ir vaikų interesai. Nei viena pusė nelinkusi nusileisti, ignoruoja kitų jausmus ir norus, siekia tik savo tikslų ir savo interesų patenkinimo.
- Vyraujantis bendravimo stilius – nurodymai, kaltinimai ir grasinimai, neįsisąmoninant tikrųjų jausmų ir motyvų.
- Suaugusiems, bendraujantiems su sutrikusio elgesio vaikais, labai svarbu suvokti ir įvardinti savo jausmus, mokėti juos išreikšti, pasakyti vaikui, kad jis suvoktų.
- Suaugusiajam svarbu mokėti parodyti, kad jis supranta, kaip vaikas jaučiasi.
- Elgesio sutrikimų turintiems vaikams reikalingas ne tik supratimas ir atjauta, bet ir konstruktyvi, reali pagalba reaguojant į traumuojančius įvykius, įgyjant savireguliacijos ir kontrolės įgūdžius.

PRIEŽASTYS, dėl kurių vaikas gali netinkamai elgtis:

- Lėtinės ligos,
- Intelektų sutrikimai,
- Elgesio ar raidos sunkumai/sutrikimai,
- Psichikos ligos: depresija, nerimas, patirtos psichologinės traumos,
- Nepakankamas pasitikėjimas savimi,
- Bendravimo ar socialinių įgūdžių trūkumas,
- Sunkumai susikaupti, išlaikyti dėmesį,
- Patyčios,
- Sudėtinga adaptacija mokykloje,
- Nepatinka mokomieji dalykai,
- Dideli krūviai mokykloje.

POŽYMIAI, išduodantys, kad vaikas mokykloje turi problemų:

- sumažėja pažangumas vienoje ar keliose srityse;
- nedomina popamokinės veiklos ar neturi draugų mokykloje;
- kyla vaiko nepasitenkinimas, kai kalbama apie mokyklą;
- vaikas nenori kalbėti apie mokyklą arba retai kalba apie mokyklą su šeimos nariais, draugais;
- nenori daryti namų darbų, nekalba apie namų darbus;
- nepasitiki savimi, dažnai sako apie save, kad yra „kvailas“, „ne toks protingas, kaip draugai“;
- pamokų praleidinėjimas be tėvų žinios;
- nuobodžiavimas pamokose, vaikas sako, kad mokykloje „neišmoko nieko naujo“;
- dėmesio ir elgesio problemos mokykloje;
- patiriamos patyčios arba tyčiojamosi iš kitų;
- nusirašo namų darbus;
- apsimeta, kad serga per svarbius atsiskaitymus;
- nepasisako tėvams apie pastabas, pažymius.

Dirbant su šiais vaikais, labai svarbūs šie **principai**:

- Geras kontaktas su vaiku;
- Pagarba vaiko asmenybei;
- Teigiamas dėmesys vaiko vidiniam pasauliui;
- Nevertinantis visuminis vaiko asmenybės priėmimas;
- Bendradarbiavimas su vaiku – konstruktyvi pagalba, reaguojant į problemines situacijas, savireguliacijos ir kontrolės įgūdžių ugdymas;
- Įvardžio „Aš“ vietoj „Tu“ vartojimas teiginiuose.

VENGTINAS ELGESYS su „sunkių“ vaiku:

- Pakeltas balso tonas, liepiamosios nuosakos vartojimas, pamokslavimas.
- Įsivėlimas į ginčą.
- Neigiamų mokinio savybių, netinkamo elgesio pabrėžimas, į tai kreipiamas negatyvus dėmesys.
- Mokinio izoliavimas ar atvirkščiai – per didelis jį blaškančių dirgiklių kiekis aplinkoje.
- Mokymas pagal programą, neatitinkančią mokinio sugebėjimų.

Korekcinio darbo su elgesio sutrikimų turinčiu vaiku

KRYPTYS:

1. Mokymas, kaip vaikui **išreikšti savo pyktį socialiai priimtinais būdais:**

- Glamžyti arba plėšyti popierių,
- Boksuoti pagalvę ar bokso kriaušę,
- Trypti kojomis,
- Garsiai rėkti, naudojant stiklinę ar „dūdą“ iš kietesnio popieriaus,
- Spardyti pagalvę arba skardinę,
- Užrašyti žodžius, kuriuos norisi pasakyti, sulamdyti ir išmesti,
- Įtrinti plastiliną į kartoną,
- „Išveikti“ pyktį bėgant ar atliekant kitą fizinę veiklą,
- „Čia ir dabar“ išreikšti pyktį spalvomis, ar nulipdyti iš plastilino,
- Suteikti galimybę verbalizuoti pyktį – žodžiais išsakyti negatyvius jausmus, kreipiantis į tuos, kam jie skirti (nebūtinai tiesiogiai),
- Aptarti su vaikais, kas verčia juos pykti, kokiose situacijose tai dažniausiai vyksta ir pan.

shutterstock.com • 1215116407

2. **Taisyklių** formulavimas:

- Prieš pradėdamas veikti, pasakyk sau „STOP!“ Kad būtų efektyviau, drauge su vaiku galima nupiešti apskritimą, kurio viduryje būtų didelėmis raidėmis užrašyta „STOP!“.
- Padaryti iš kartono, nuspalvinti ir nešioti. Svarbu, kad spalvos veiktų raminančiai, patiktų vaikui.
- Prieš pradėdamas veikti, giliai įkvėpk ir suskaičiuok iki 10.
- Prieš pradėdamas veikti, stipriai suspausk kumščius ir atpalaiduok. Tai pakartok 10 kartų.
- Prieš pradėdamas veikti, sustok ir pagalvok, ką nori padaryti.
- Kitos taisyklės sukuriamos individualiai vaikui, priklausomai nuo reiškiamos agresijos pobūdžio).

Taisyklės labai naudinga įtvirtinti vaidmeninių žaidimų metu. Galima naudoti paskatinančius lipdukus, prizus, kad taisyklės būtų greičiau įtvirtintos.

3. Empatijos ugdymas

Empatijos ugdymui naudojami įvairūs pratimai ir žaidimai:

- emocijų atpažinimas pagal nuotraukas ar paveikslėlius,
- emocijų vaizdavimas piešiniuose,
- jausmų ir emocijų vaizdavimas mimika,
- vaidinimas,
- įvairių gyvūnų, daiktų, gamtos reiškinių vaizdavimas,
- vaidmeniniai žaidimai.

4. Teigiamo savęs vertinimo formavimas:

Būtina teigiamo „Aš vaizdo“ rekonstrukcija – vaikui svarbu išmokti suvokti ir vertinti save teigiamai (tai mažina agresyvumą).

Tam tinka įvairūs žaidimai ir pratimai: „Man tavyje patinka...“, „Pasigyrimai“, „Gerų poelgių taupyklė“, „Mano pasiekimų sąsiuvinis“ – labai svarbu vaiką girti laiku (tuoj pat) ir konkrečiai paaiškinant, už ką.

5. Pagalba vaikui, pažįstant savo unikalumą.

KAIP VAIKUI PAŽINTI SAVO UNIKALUMĄ: įvairių veiklų metu sutelkti dėmesį į panašumus ir skirtumus tarp savęs ir kitų – suvokus skirtumus, galima pamatyti didesnę savo ir kitų vertę.

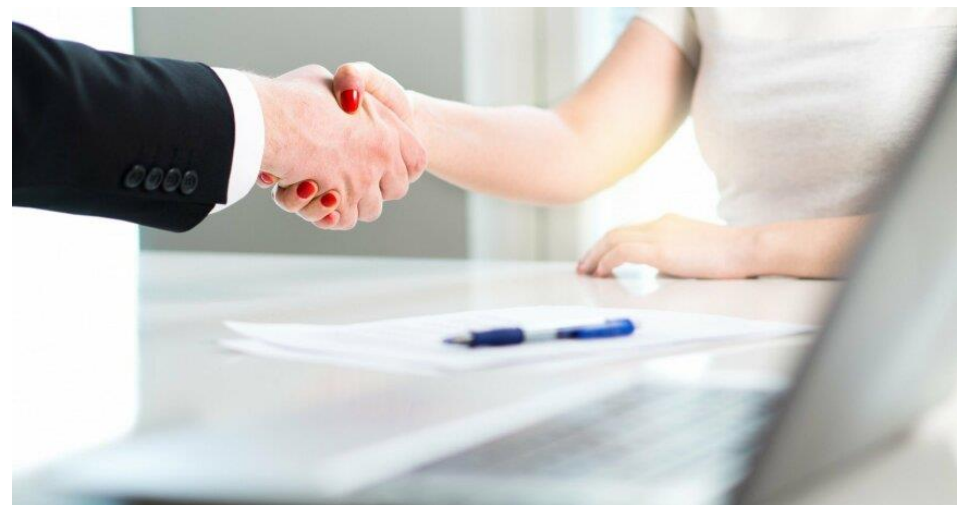

6. „Elgesio lentelės“ pildymas:

- aptariamoms ir į lentelę surašomos elgesio taisyklės, kurių vaikas laikosi mokykloje,
- po kiekvienos pamokos, jei vaikas laikėsi tam tikros taisyklės, mokytojas pasirašo,
- po pamokų su psichologu, klasės auklėtoju ar kt. suaugusiuoju aptariama, kas pavyko, ar sunku buvo ir pan.
- iš anksto numatomas paskatinimas už tam tikrą parašų kiekį.

Dažnai sudaromas „Elgesio kontraktas“. Tai DOKUMENTAS, kuriame RAŠTU nurodomas priklausomybės ryšys tarp

**PAGEIDAUJAMO ELGESIO
IR
TAM TIKRO APDOVANOJIMO**

ELGESIO KONTRAKTŲ MODELIAI

Kas tai yra? Kur naudojamas?

- Kontraktas apibrėžia, **kaip** du ar daugiau žmonių turės elgtis vienas kito atžvilgiu.
- Rašytine forma sudarytas kontraktas yra stipresnis už žodinį susitarimą. Kadangi visos sąlygos užfiksuojamos raštu, turi išliekamąją vertę. Be to, pats fizinis kontrakto pasirašymo faktas prideda papildomos svarbos.
- Kontrakto trukmė ~ 5 dienos.

Kada **nerekomenduojama** naudoti kontrakto?

- **Nenaudojama** mokant naujų įgūdžių, žinių, dalykų. Mokinys jau turi sugebėti tai atlikti. Kontraktas – tik paskatinimas, kad pasireikštų tinkamas elgesys.
- **Verbalinis mokinio suvokimas** turi būti pakankamai išvystytas.
- Ypatingais atvejais gali būti naudojami simboliai, piešiniai, garso įrašai.

Hewardo modelis:

UŽDUOTIS <ul style="list-style-type: none">• KAS• KĄ• KADA• KAIP	APDOVANOJIMAS <ul style="list-style-type: none">• KAS• KĄ• KADA• KIEK
PARAŠAI, DATA Abiejų pusių	DUOMENŲ RINKIMAS (ATLIKIMO ŽYMĖJIMAS)

DeRisi modelis:

1. Kontrakto pradžios ir pabaigos datos
2. Elgesys
3. Apdovanojimo rūšis ir dydis, apimtis
4. Visų dalyvaujančių šalių parašai
5. Progreso stebėjimo grafikas

JEI (ir tik JEI) ...

** TADA....*

JEI laiku atsikelsi,

...TADA galėsi eiti į kiną

Kontrakto sudarymo taisyklės:

1. Apdovanojimas turi sekti iš karto, neatidėliokite!
2. Pradžioje galima apdovanoti už mažesnius pasiekimus.
3. Dažnai ir ne itin gausiai apdovanokite.
4. Apdovanokite už atlikimą, bet ne už ketinimus atlikti.
5. Kontraktas turi būti sudarytas sąžiningai.
6. Sąlygos turi būti aiškios.
7. Kontraktas turi būti nuoširdus.
8. Būtinai POZITYVUS!
9. Pradėjus naudoti kontraktus, tai turi būti daroma sistematiškai.
10. Įtraukite visus susijusius asmenis į kontrakto sudarymą. Derėkitės!
11. **Tuoj pat nutraukite kontraktą**, jei situacija negerėja.

UŽDUOTIS

Mama nori, kad Auksė įprastų kasdien susitvarkyti savo žaislus. Ji sudaro tokią sutartį su Aukse: „*Jei Auksė susitvarkys savo kambarį kiekvieną vakarą 5 savaites iš eilės, tai savaitgalį galės praleisti pas vieną iš savo geriausių draugų. Tėtis šeštadienį ryte galės nuvežti Auksę pas jos geriausią draugę Mildą, o sekmadienį vakare ją paims*“. Mildos šeima jau seniai kviečia Auksę pasisvečiuoti.

Kaip manote, ar šis kontraktas bus sėkmingas?

TAIP

NE

Kodėl?

Klaidos, dėl kurių **kontraktai** kartais **nesuveikia**

Ar kontraktas buvo aiškus ir sudarytas suprantamai? Galbūt trūko detalesnio aprašymo, priminimų, paveikslėlių, simbolių ir pan.?

Ar kontraktas iš vis buvo prasmingas? Galbūt reikalavo per daug pastangų? Galbūt buvo numatytas per ilgas laikotarpis ir apdovanojimo teko laukti per ilgai? Ar apdovanojimo dydis atitiko įdėtas pastangas?

Ar mokinys apskritai galėjo demonstruoti tikslinį elgesį tomis sąlygomis? Jei ne – tai kontraktas tiesiog negalėjo veikti.

ATSAKYMAS

Mama nori, kad Auksė įprastų kasdien **susitvarkyti savo žaislus**.

Sutartyje parašyta:

„*Jei Auksė susitvarkys savo kambarį...*“

Kontraktas **nesėkmingas**, nes nėra specifinio aprašymo, kaip tiksliai užduotis turi būti atlikta. Gali nutikti taip, kad Auksė tik nuvalys dulkes savo kambaryje, o žaislai taip ir liks nesutvarkyti... Taip pat – pernelyg ilgas laiko intervalas.

7. **Nerimastingumo, raumenų įtampos mažinimas** (atsipalaidavimo ir kvėpavimo pratimai, relaksacija, masažas, vaizduotės pratimai).

Nerimastingumo, raumenų įtampos mažinimas. Agresyviems vaikams būdinga nuolatinė raumenų įtampa (ypač rankų, veido, kaklo, pečių, krūtinės ir pilvo srityje), todėl reguliarūs relaksacijos pratimai veikia šiuos vaikus raminančiai, leidžia geriau suprasti, įsisąmoninti savo pyktį. Relaksaciniai pratimai taip pat skatina savireguliacijos įgūdžių formavimąsi ir emocinę pusiausvyrą.

Fizinę ir emocinę įtampą vaikai išreiškia nepageidaujamu elgesiu, kuris iš pažiūros atrodo neracionalus. Atsipalaidavimo ir kvėpavimo pratimai atliekami skambant raminančiai muzikai. Vaizduotės pratimai: vaikams skaitomi įvairūs šiam tikslui parengti tekstai, kurie padeda įsijausti į įvairias būsenas. Taip pat tinka atpalaiduojanti, malonius jausmus sukianti fantazija – vaiko prašoma užsimerkti ir pasvajoti, kad nuėjo kur nors į malonią vietą, kurią jis žino ir mėgsta, arba kurią įsivaizduoja. Atsipalaiduodami vaikai nebūtinai turi gulėti.

8. **Tinkamo elgesio** probleminėje situacijoje **mokymas**.

- Mažesniems vaikams gali būti naudojami paveikslėliai, atspindintys įvairias problemines situacijas – vaikai turi sugalvoti kiek galima daugiau istorijos tęsinių. Vaikams parodomi įvairaus elgesio modeliai ir vienokio at kitokio elgesio pasekmės. Šis būdas gali būti naudojamas individualiai ir grupėje.
- Mokant tinkamo elgesio, labai tinka vaidmeniniai žaidimai – aptariamoms situacijoms, kuriose vaikas elgiasi netinkamai, pasirenkama viena situacija ir aptariami įvairūs jos sprendimo būdai bei pasekmės, pasirenkamas

pozityvus sprendimas, paskirstomi vaidmenys ir situacija suvaidinama.

- Taip pat tinka žaidimai, kurie pagrįsti bendradarbiavimu, grupiniu užduočių atlikimu, komandos narių palaikymu.
- **PAVYZDŽIUI, „MISIJŲ kūrimas“:**
 - Vaikai bus magai. Jie gavo laišką: „Šiandien norėjome keliauti į pramogų parką. Buvo didelė audra. Pramogų parką sugriovė. Reikia jį atstatyti“.
 - Pastatykime žaidimų aikštelę iš šių medžiagų: popieriaus, balionų, kliju, Turime suspėti pastatyti per 20 min., nes kitaip – burtai išsisklaidys. Jums turi pavykti!
 - Gali būti: piratai, astronautai, dinozaurai ar pan....).

Žaidimo pabaigoje svarbu su vaikais aptarti, kaip sekėsi žaisti, kaip jautėsi, koks elgesys trukdė, o koks padėjo ir pan. Jei vaikas nedalyvavo, aiškinamasi, dėl ko jis taip elgėsi.

Naudotų nuotraukų šaltiniai:

<https://www.kidspot.com.au/health/ask-the-expert/ask-dr-justin/ask-dr-justin-i-have-an-angry-daughter/news-story/4e1420e3e2c61e2eec59f38c70dfa598>

<http://presentparent.com/wp-content/uploads/2017/07/iStock-92284297.jpg>

<http://lietuve.lt/kaip-elgesys-su-kitais-zmonemis-veikia-musu-sveikata/?v=c562607189d7#jp-carousel-84519>

<https://www.fairfaxcounty.gov/news/2/3-better-ways-to-celebrate-fathers-without-ties-and-power-tools/#prettyPhoto/0/>

<https://www.shutterstock.com/image-photo/hands-tearing-sheet-white-paper-half-1215116407>

Foto iš Panevėžio „Šviesos“ specialiojo ugdymo centro

<https://www.agroempresario.com.ar/management/notas-1148.html>

<https://supercachorros.org/los-perros-y-el-tiempo/>

<https://www.delfi.lt/temos/darbo-santykiai/?page=4>

<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/can-task-be-used-as-a-verb-usage-tasked>

<https://patwilliamsoninc.com/2015/05/04/you-are-an-unrepeatable-miracle/>

<https://www.newdirectionsaromatics.ca/products/synergy-blends/relax-synergy-blend.html>

<https://janehayescreative.com/2016/07/22/working-together-the-benefits-of-group-art-projects-for-kids>

